

УДК 316.353 (477.64)

DOI 10.31494/2412-9208-2021-1-1-65-71

**INDIGENOUS EDUCATION: INTERNATIONAL EXPERIENCE
IN TRAINING SOCIAL WORKERS TO WORK WITH INDIGENOUS
PEOPLES**

**ІНДИГЕННА ОСВІТА: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПІДГОТОВКИ
СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО РОБОТИ З КОРИННИМИ НАРОДАМИ**

Iryna SUROVTSEVA,
candidate of historical sciences,
associate professor

Ірина СУРОВЦЕВА,
кандидат історичних наук, доцент

<http://orcid.org/0000-0002-7909-0103>

rutasiu@gmail.com

Priazovskiy state technical university

*Приазовський державний
технічний університет*

✉ 7 Universitetska Avenue,
Mariupol, 87555

✉ вул. Університетська 7,
Маріуполь, 87555

Original manuscript received: March 17, 2021

Revised manuscript accepted: April 20, 2021

ABSTRACT

The global challenges faced by social workers in multicultural practice are revealed. Social work with indigenous peoples (indigenous social work), which requires professional historical and cultural, anthropological, ethnopolitical and ethnopsychological knowledge, has become especially relevant. In these conditions, the international experience of training specialists to work in an indigenous environment offers the introduction into the educational process at all levels of subjects of history and culture of indigenous peoples, language training of teachers, benefits for admission to universities of indigenous origin.

Key words: *professional education of social workers, social work, multicultural environment, ethnically sensitive social work, social work with indigenous peoples.*

Вступ. Під час звернення до глобальних проблем у повсякденній практиці соціальні працівники стикаються з професійними завданнями, які вимагають від них знання про різні етнічні (расові), культурні норми і цінності. Вони складають мультикультурну практику соціальної роботи, що має певні особливості щодо корінного (індигенного) населення (індигенна соціальна робота – Indigenous Social Work). Взагалі, індигенізація – термін, яким позначають локальні тенденції культурного відокремлення і цивілізаційну незалежність корінних народів, вживається стосовно явищ, оригінальних або характерних для певної території компактного розселення етнічних меншин (прикметник «індигенна» («indigenous») походить від латинського з'єднання «in + de + gena» і означає «проводиться або виростати в певному середовищі»). Індигенізація виступає одним із шляхів реалізації процесів

девестернізації, результатом зростання культурної самосвідомості й повернення до власних культурних витоків.

З середини ХХ ст. міжнародні організації почали посилатися на проблеми «корінного населення в незалежних країнах», тобто культурно і географічно окремих громад, що не мали самоврядності, були маргіналізовані в межах незалежних держав. Проблеми корінних народів в умовах активізації, так званого, процесу «етнічного відродження», поширення ідей мультикультуралізму і гарантії прав національних меншин як невід'ємної характеристики сучасної правової держави, набувають все більшого значення, стаючи важливим складником державної соціальної політики (Юдин, 2013).

Розвиток практик індигенної соціальної роботи спонукали до важливої дискусії з проблем підготовки соціальних працівників до діяльності в середовищі корінного населення Африки, Азії, Північної Америки та Європи. Питання, пов'язані з індигенізацією, вимагають відповідей, за якими західна соціальна робота відрізнялася від практик соціальної роботи у середовищі корінних народів. Соціальна робота розглядається як західний винахід і продукт сучасності, а індигенізація – поняття постмодерну, форма опору культурним гомогенізованим і універсалізованим ефектам глобалізації. У межах «індигенної перспективи» (має на увазі визнання корінних народів дискретними спільнотами з певними колективними інтересами), Міжнародна федерація соціальних працівників (IFSW) використовує різні терміни: міжкультурна соціальна робота, «етнічно-чутлива соціальна робота», «культурно-специфічна» або «культурно-чутлива» (наприклад, в Австралії). Такий термін, як «бікультурна інтеграція» розкриває специфічні знання, цінності та навички комунікації між соціальним працівником і клієнтами, які належать до різних культур.

У теоретико-методологічній літературі сучасні дослідження ідигенізації здійснюються за філософськими (Юдин, 2013), педагогічними (Запотічна, 2020; Смирнова, 2018) та психологічними (Данилюк, 2011) напрямками. Визнаним науковцем у царині мультикультурної соціальної роботи виступає М.Грей (M. Grey). При розгляді літератури з міжкультурної соціальної роботи увага приділяється формуванню «культурної компетентності» (або культурних компетенцій (cross-cultural competencies (CCC) майбутніх соціальних працівників, що передбачає знання про відповідні культурні групи, саморефлексивність і чутливість до власних упереджень, а також погодження цих знань з практичними навичками.

Отже, *метою статті* є порівняння навчальних програм закордонних закладів вищої освіти в підготовці фахівців з індигенної соціальної роботи в мультикультурній парадигмі.

Результати та дискусії. Етнічно різноманітне населення може представляти численні виклики, включаючи мову та спілкування, прийняття етнічних відмінностей між клієнтом та соціальним працівником, а також розуміння того, як працювати з етнічно

сформованим населенням для неупередженого та ефективного втручання. Одним із конкретних завдань соціального працівника є з'ясування того, чи проблема клієнта є етнічною; чи не породжена вона іншими чинниками, такими, як почуття приналежності до соціального класу, міграційна ситуація (наприклад, незаконність, стигматизація, соціальне виключення), стать та вік. Акцентування проблем клієнтів на етнічну приналежність може призвести до її помилкового діагностування та неналежного втручання.

М. Грей називає кілька інтегральних тем соціальної роботи, які розглядаються як мікросоціальна взаємодія в культурно-чутливій практиці соціальної роботи:

1. Концепт «саморозуміння» як особливість усвідомлення своєї культурної приналежності;

2. Здатність прислухатися до історії клієнта і вчитися в нього, оскільки розглядаються як експерти їх власних культур;

3. Прийняття такої позиції соціальної роботи, як «незнання і цікавість».

4. Концепція існування певної сукупності культурних знань, цінностей, навичок і «шарів розуміння», які соціальні працівники мають розкрити або освоїти, щоб здійснити «культурно прийнятне втручання» (Grey, 2008).

З розвитком міжнародних інституцій захисту прав корінних народів системи освіти поліетнічних держав стали вдаватися до відповідної академічної підготовки фахівців із педагогіки, соціальної роботи, поліції, медицини тощо. Як слушно зауважує О. Смирнова, у зв'язку з розширенням міжкультурних професійних, політичних, економічних контактів від сучасної молоді потрібні комунікативні вміння і якості для ефективної участі в міжкультурній взаємодії. Уміння йти на міжнародний контакт – запорука успішного професійного співробітництва (Смирнова, 2018).

М. Запотічна на основі дослідження історико-педагогічних джерел дійшла висновку, що концепція освіти представників корінних народів пройшла шлях від інструмента агресивної асиміляції та інтеграції до адаптивного мультикультуралізму. Так, у Канаді в певний період не було розроблено спеціальних навчальних програм для вивчення історії, традицій і звичаїв корінних жителів; вагомим досягненням у розвитку освіти стало те, що федеральний уряд визнав важливим збереження їхніх культурних атрибутів. З метою подолання міжкультурних конфліктів вчителі загальноосвітніх канадських шкіл заохочують до вивчення індіанської культури, самобутності, традицій, специфіки історії розвитку індіанських народів (Запотічна, 2020:187).

Отже, індігенний підхід повинний охоплювати всі невід'ємні складники системи освіти. Деякі вчені говорять про необхідність розробки «практичного керівництва щодо роботи з різними етнічними групами населення» і розуміння світогляду клієнта або «культурної системи поглядів» через університетські освітні програми підготовки

фахівців «допоміжних професій».

Щоб уникнути помилок, університети, які готують фахівців з індігенної соціальної роботи, включають у свої навчальні плани такі дисципліни, як «Корінні жителі Північної Америки: традиції і культура», «Колонізація / деколонізація проблем насилья в громадах корінних народів», «Вирішення конфліктів та миротворчість у практиці соціальної роботи з корінними народами».

Канадські університети пропонують програми підтримки та пільгові умови вступу для осіб корінного походження, які обирають соціальні, медичні, інженерні, юридичні спеціальності. Так, Університет Саскачевану (англ. University of Saskatchewan), усвідомлюючи нестачу кваліфікованих юристів серед корінних жителів країни, у 1973 р. запровадив програми підтримки для осіб корінного походження, що мали намір вступити на юридичний факультет (Запотічна, 2020). Університет Сіднея, наприклад, передбачає стипендіальну фінансову підтримку студентам з числа аборигенів і жителів островів Торрес для отримання кваліфікації соціальних працівників (Офіційний сайт The University of Sydney, 2019).

Ідея про те, що корінні жителі мають бути залучені до надання соціальних послуг, не нова. Збільшення надання послуг корінним народам відбувається двома основними способами: створенням делегованих аборигенних органів (DAA) та наймом соціальних працівників корінного населення.

Цікаву соціально-педагогічну та соціально-психологічну технологію соціальної роботи пропонує Нор Квест коледж (англ. Nor Quest College) провінції Альберта (Канада), у якому поряд з програмами академічної та психологічної підтримки студентів корінного походження діє програма старійшин (англ. Aboriginal Elders), у рамках якої студенти мають змогу поспілкуватися із представниками корінного походження похилого віку, отримати духовне наставництво та взяти участь у групах зцілення (англ. healing circles). Коледж має спеціально виділену кімнату, у якій проводять такі заходи (Запотічна, 2020:190).

Університет Регіна (англ. University of Regina) у освітній програмі «Магістр соціальної роботи з коренем населенням» (MISW) має курси, спрямовані на формування крос-культурних компетенцій майбутніх соціальних працівників: «Актуальні проблеми аборигенів в практиці соціальної роботи» (досліджуються поточні моделі консультивання, враховуючи історичні наслідки колонізації, деколонізації, використання крос-культурних, структурних і антирепресивних підходів до практики соціальної роботи), «Критичний аналіз політики соціального забезпечення корінних народів», «Традиційне консультивання аборигенів» тощо (Офіційний сайт University of Regina, 2020).

Підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи в етнічно-чутливому середовищі вимагає поєднання зусиль як освітян, так і фахівців-практиків з соціальної роботи. У нагоді стане включення в навчальні програми вивчення стандартів Національних Асоціацій

соціальних працівників під час надання соціальних послуг особам із різних культурних спільнот. Так, наприклад, Стандарти NASW (Американської Асоціації соціальних працівників) були взяті із програмної заяви «Культурна компетентність у професії соціальних працівників», підготовлені Національним комітетом щодо розв'язання питань расової та етнічної приналежності в політику NASW. Існує 10 стандартів NASW і Керівництва з тлумачення для кожного: (а) етика і цінності, (б) самосвідомість, (в) міжкультурні знання, (г) міжкультурні навички, (д) надання послуг, (е) розширення прав і можливостей та пропаганда, (ж) різноманітна робоча сила, (з) професійна освіта, (и) мовне розмаїття і (к) міжкультурне лідерство. Цікаво, що в цих документах з'явився новий термін «культурна смиренність/терпимість», який описується як доповнення культурної компетенції. Культурна смиренність активно залучає мультикультурність клієнтури в наданні послуг, дослідженнях, розробці політики, тим самим пом'якшуючи недосконале знання культурного різноманіття соціальних працівників (The Standards for Cultural Competence in Social Work Practice, 2016).

Отже, індигенна освіта розглядає питання, що стосуються декількох соціально-гуманітарних дисциплін, включаючи антропологію, етнологію та соціологію, а також соціальну роботу. Як правило, література про етнічну приналежність та соціальну роботу розглядає сукупність етнічних концепцій, таких, як маркери, ідентичність, відносини, конфлікти, дискримінація та інтеграція, а також способи, якими такі чинники можуть обумовлювати соціальну роботу з етнічно різноманітним населенням. Розуміння ролі релігії, цінностей та традицій має вирішальне значення для успішного втручання соціальних працівників, оскільки ці маркери визначають суть проблем, які представляють клієнти, та значення, яке вони приписують своїй етнічності (Burke, 2018).

Додамо, що практика індигенної соціальної роботи виграє від висновків соціальних антропологів, етнологів, соціологів та інших учених, що допомагають соціальним працівникам зрозуміти клієнтів з етнічних меншин та їхні громади, які вони можуть використовувати у своїй роботі та інтегрувати в моделі соціальної підтримки. Звертаючись до історії становлення індигенної соціальної роботи, деякі автори критично зауважують, що наприкінці XIX – на початку XX ст. професійна соціальна робота зіграла значну роль у звуженні прав корінних народів Канади через систему інтернатних шкіл (надмірний нагляд, вилучення дітей з сімей та громад корінних народів, відсутність поваги до традицій догляду у громадах «Перших Націй»). Отже, не дарма багато корінних народів виробили певну недовіру та обурення до соціальних працівників (Baskin, Sinclair, 2015).

І хоча знані фахівці скептично ставляться до спроб визначити глобальні стандарти освіти в сфері індигенної соціальної роботи в Африці з її бідністю, СНІДом та безробіттям, уважаючи, що вона вимагає зовсім інших рішень, ніж соціальна робота на Заході з технологією «кризової інтервенції» (Grey, 2008), на сьогодні культурна

компетенція або здатність працювати з людьми з різних культур, відмінних від власної, розглядається як важлива мета. Якщо модерністська ідея вважала культурні категорії або групи як статичні і монолітні з визначальними характеристиками, які зберігаються з часом і в різних контекстах (що включало в себе вивчення історії, спільних характеристик різних груп, використовуючи ці знання для створення мостів і поліпшення розуміння з індивідуальними клієнтами і сім'ями), то постмодерна точка зору підкреслює постійну зміну природи культурної самобутності, а це вимагає, щоб соціальні працівники усвідомлювали свою культурну приналежність, з можливістю відокремити себе від їх власних культурних упереджень.

Висновки. Таким чином, міжнародний досвід підготовки фахівців для роботи в індигенному середовищі пропонує запровадження в освітній процес на всіх рівнях предметів історії та культури корінних народів, кваліфіковану мовну підготовку викладацького складу, пільги на вступ до ЗВО представників корінного населення. Сучасна освіта в галузі соціальної роботи намагається подолати прорасистську спадщину, що існувала певний час у навчальних закладах поліетнічних утворень. «Індигенна освіта» в галузі етнічно-чутливої соціальної роботи повинна вирішувати широке коло проблем деколонізованих та корінних народів. Фахово підготовлені соціальні працівники з числа корінних народів можуть відігравати важливу роль у визначенні проблем і їх розв'язанні з етнічними меншинами, а соціальна робота з громадами корінних жителів несе потужний правозахисний потенціал.

Література

1. Данилюк І. В. Індигенна психологія: культура і світ більшості. Соціальна психологія : наук. журн. 2011. No. 2 (46). С. 134 –142.

2. Смирнова О. Соціально-психологічні умови розвитку комунікативної компетентності студентів у полікультурному освітньому просторі вищого навчального закладу. URL: <https://snu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/02/Smyrnova-O.O.-dysertatsiya.pdf>

3. Запотічна М. І. Розвиток освіти корінних народів Канади. URL: <https://pnu.ua/sites/default/files/2020/radaphd/1847/disszapotichna23062020.pdf>

4. Юдин В. І. Індигенная перспектива в контексте политики современного государства. URL: <http://cheloveknauka.com/indigenneya-perspektiva-v-kontekste-politiki-sovremennogo-gosudarstva>.

5. Baskin C and Sinclair D. Social Work and Indigenous Peoples in Canada. URL: <https://oxfordre.com/socialwork/view/10.1093/acrefore/9780199975839.001.0001/acrefore-9780199975839-e-953>

6. Burke S. Supporting indigenous social workers in front-line practice. URL: <https://www.erudit.org/en/journals/cswr/2018-v35-n1-cswr03948/1051100ar/>

7. Grey M. Indigenous social work around the world: Towards culturally relevant education and practice. URL: https://www.researchgate.net/publication/287044214_Indigenous_social_work_around_the_world_Towards_culturally_relevant_education_and_practice

8. Standards and Indicators for Cultural Competence in Social Work Practice. URL: <https://www.socialworkers.org/LinkClick.aspx?fileticket=PonPTDEBrn4%3D&portalid=0>

9. The University of Regina. URL: <https://www.uregina.ca/gradstudies/future-students/programs/social-work.html#ISW>

10. The University of Sydney. URL: <https://www.sydney.edu.au/scholarships/b/indigenous-scholarship-social-work.html>

References

1. Danylyuk I. V. Indyhenna psykholohiya: kultura i svit bil'shosti. Sotsial'na psykholohiya : nauk. zhurn. 2011.No. 2 (46).S. 134 –142.

2. Smyrnova O. Sotsial'no-psykholohichni umovy rozvytku komunikatyvnoyi kompetentnosti studentiv u polikul'turnomu osvitr'nomu prostori vshchoho navchal'noho zakladu. URL: <https://snu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/02/Smyrnova-O.O.-dysertatsiya.pdf>

3. Zapotichna M. I. Rozvytok osvity korinnykh narodiv Kanady. URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/radaphd/1847/disszapotichna23062020.pdf>

4. Yudyn V.Y. Yndyhennaya perspektyva v kontekste polityky sovremennoho hosudarstva. URL: <http://cheloveknauka.com/indigennaya-perspektiva-v-kontekste-politiki-sovremennogo-gosudarstva>.

5. Baskin C and Sinclair D. *Social Work and Indigenous Peoples in Canada*. URL: <https://oxfordre.com/socialwork/view/10.1093/acrefore/9780199975839.001.0001/acrefore-9780199975839-e-953>

6. Burke S. Supporting indigenous social workers in front-line practice. URL: <https://www.erudit.org/en/journals/cswr/2018-v35-n1-cswr03948/1051100ar/>

7. Grey M. Indigenous social work around the world: Towards culturally relevant education and practice. URL: https://www.researchgate.net/publication/287044214_Indigenous_social_work_around_the_world_Towards_culturally_relevant_education_and_practice

8. Standards and Indicators for Cultural Competence in Social Work Practice. URL: <https://www.socialworkers.org/LinkClick.aspx?fileticket=PonPTDEBrn4%3D&portalid=0>

9. The University of Regina. URL: <https://www.uregina.ca/gradstudies/future-students/programs/social-work.html#ISW>

10. The University of Sydney. URL: <https://www.sydney.edu.au/scholarships/b/indigenous-scholarship-social-work.html>

АНОТАЦІЯ

Розкриваються глобальні виклики, з якими стикаються соціальні працівники в мультикультурній практиці. Особливої актуальності набула соціальна робота з корінними народами (індигенна соціальна робота), яка вимагає фахових історико-культурних, антропологічних, етнополітичних та етнопсихологічних знань. У цих умовах міжнародний досвід підготовки фахівців для роботи в індигенному середовищі пропонує запровадження в освітній процес на всіх рівнях предметів історії та культури корінних народів, кваліфіковану мовну підготовку викладацького складу, пільги на вступ до ЗВО представників корінного походження.

Ключові слова: фахова освіта соціальних працівників, соціальна робота, мультикультурне середовище, етнічно-чутлива соціальна робота, соціальна робота з корінними народами.